

Douglas Kellner – virtualni intelektualec za tretje tisočletje*

* <http://gseis.ucla.edu/faculty/kellner/>

Douglas Kellner sebe prišteva v tretjo generacijo ameriške šole kritične teorije. Na spletni strani, namenjeni študentom in raziskovalcem, ki bi se želeli поблиže seznaniti s tradicijo Frankfurtske šole ter izpeljavami njene misli v sodobnih teoretskih in kritičnih intervencijah ameriških nadaljevalcev, je lik Douglasa Kellnerja udobno umeščen med generacijo starih: Adornom, Horkheimerjem, Benjaminom, Frommom, Marcusejem, in novo vejo: Seylo Benhabib, Andrewom Feenbergom, Nancy Fraser, Steve Bestom, Ben Aggerjem in Angelo Davis. Umestitev je kraj ugodja geografsko in virtualno: predstojnik programa Filozofija izobraževanja na losangeleški univerzi v Kaliforniji deluje z mesta, kamor sta se zatekla Adorno in Horkheimer in spisala *Dialektiko razsvetljenstva*. A med ikonami elite novodobne kritične teorije je Kellner tudi svojevrstni spektakelski fenomen. Kritik medijskih megalomanij sprevračanja političnega in družbenega v debordovske spektakle in baudrillardovske simulakrske krajine je sam spretni prevratnik tehnologije, medijev in množičnega komuniciranja. Na svoji domači spletni strani redno pripenja članke z najnovejšimi analizami političnih (in) medijskih zgodb iz sodobne ameriške in globalne družbe; objavlja dele knjige ali ponudi e-knjigo v celoti; oglašuje svoje stare in nove publikacije; ter prek kritično intervencijskega Blog Lefta vzpostavlja virtualno komunikacijsko mrežo med »drobnim tiskom«, alternativnimi informacijskimi viri ter kritičnim državljanom, ki ga s Kellnerjem družijo prepričanje, da bi moral biti George Bush mlajši na seznamu najbolj nevarnih zločincev tega stoletja. Drobnogledna kritika in vneto brskanje po ozadjih sta tisto, kar oblikuje miselno moč tega virtualnega intelektualca: teoretika, kritika in analitika, ki bi si brez podpore medijske infrastrukture informacij, spektakularnih dogodkov in zamolčanih zgodb ne mogel oblikovati intelektualnega profila postdebordovskega analitika megaspektaklov.

Delo Douglasa Kellnerja je obsežno in ga je le stežka zgledno urediti po katalogu teoretskih in tematskih vsebin. Njegove teoretske intervencije vstopajo v konkretne analize, analitsko prebiranje medijev in politike sooblikuje teoretski horizont Kellnerjeve kritične teorije. Bežno skiciranje njegovega opusa pokaže nekaj krovnih sklopov, ki jih je mogoče razvrstiti v prispevke

h kritični teoriji in pedagogiji (1989); k premisleku postmoderne teorije, tehnologije in znanosti (1991, 1997, 2001); k družbeni analizi globalnih megaspektaklov zvezdnitva, politike, vojne in terorizma (1992, 1995, 2001, 2003a, 2003b). Vsakega od sklopov preveva reflektivno izhodišče sodobnega političnega trenutka, v zadnjem času obteženega z dediščino Busheve vladavine in megalomanskim kolapsom neodvisnega in kritičnega poročanja v ameriških medijih v lasti korporativnega kapitala. Opirajoč se na Marxovo opombo k analizi kapitalizma v Angliji (De te fabula narratur!) skupaj z Bestom verjame, da vse, kar se dogaja na ameriških tleh, slejkoprej doleti globalnega državljana. Zato svojo intelektualno držo povezuje z mobiliziranjem kritične javnosti, ki bo hegemonistični globalni pohod kapitala uspela zaustaviti z alternativnimi vizijami prepleta demokracije, znanosti, tehnologije in osvoboditve posameznika. Kritični kulturni študiji so ključni za takšen projekt: kot pravi naslov ene od njegovih spletnih strani, podložen s podobami Huseina, Bin Ladna in Busha mlajšega: Kulturni študiji udarjajo nazaj!

Kellner za takšen projekt oblikuje teoretski hibrid, imenovan *kulturni študiji frankfurtske šole*. Poskus sopostavitve dveh paradigem je vezno tkivo Kellnerjevega pisanja; nelagodno razmerje med dvema tradicijama, med birminghamsko in frankfurtsko šolo, pa tudi kraj pogosto dvoumnih in kontradiktornih stališč. Kellnerjeva teoretska niša, ki jo sestavlja heterogeni korpus sociološke misli, marksizma, kritične teorije in kulturnih študijev, obogaten s filozofskimi temelji, politično teorijo in elementi kritične pedagogije (predvsem Henryja Girouxa), niha med povsem nasprotnimi interpretativnimi predstavami o tirinizirajoči kulturni industriji na eni strani in uhajajočih branjih, s katerimi popularna množična občinstva sproti porazijo njena prizadevanja, na drugi strani. Kellnerja ne moti, da gre za epistemološko divergentne miselne tokove; nasprotno, moč in možnost povezovanja, ki ga nakaže v spisu »Kulturni marksizem in kulturni študiji«, vložil v delo »kulturnih marksistov« Gramscija, Blocha, Adorna ter sodobne generacije z Jamesonom in Terry Eagletonom na čelu. V nasprotju z Marxom in Engelsom, ki sta kulturo obravnavala le bežno in vzporedno z vladajočo ideologijo kot instrumentom reproduciranja in legitimiranja obstoječih družbenih razmerij in razmerij moči, je mlajša generacija v 20. stoletju razvila močan interes za kulturno analizo, kulturo pa osamosvojila od konceptualno monolitne nadzidave. Lukácseva *Teorija romana* je prvo vidnejše delo, ki mu Kellner pripisuje moč prelomne intervencije v kulturne študije: trdi, da njegovo historiziranje kategorij kulturne forme in analize ter branje kulturnih tekstov v konkretnih zgodovinskih kontekstih kakor tudi obratno, interpretiranje besedil, s katerimi je mogoče osvetliti zgodovinska ozadja, polagajo temelje za kulturno analizo, ki jo bo pozneje razvijal birminghamski Center za sodobne kulturne študije. Podobno sta dialoško razmerje, vpeto med Adornovim in Horkheimerjevim zavračanjem kulturne industrije kot ekspanzije logike produkcije na logiko potrošnje ter Habermasovo kritiko preobrazbe javnosti k pasivni držji, dostopni za politično manipulacijo in spektakel, na eni strani ter Benjaminovo in Brechtovo razpuščanje kulture v polje »kultiviranja kritičnih posameznikov« na drugi strani, za Kellnerja vir plodne napetosti, ki se prevaja v birminghamsko kulturno analizo. Medtem ko obe tradiciji proučujeta novo nastajajoče oblike kapitalistične hegemonije, se v obe »šoli« vrivajo nastavki za proučevanje oblik popularne rezistence, kjer kultura lahko odigra pomembno vlogo.

Mesto, na katerem po Kellnerju britanskim kulturnim študijem spodrsne, preden bi lahko razvili koherentno in radikalno kritično pozicijo, je obrat k favoriziranju popularne in množične kulture nasproti avantgardni umetnosti. S prisvajanjem postmoderne populizma zamujajo priložnost, da bi razvili kulturne forme, s katerimi bi bilo mogoče revolucionirati

družbo in oblikovati alternativo hegemonim kulturnim izrazom. Prepričan je, da se je sredi osemdesetih let prejšnjega stoletja dogodil tihi obrat v raziskovanju, ki namesto revolucionarnih form išče mesta za proizvajanje ugodij, s katerimi se oblikujejo in artikulirajo sodobne identitetne politike. Na mesto produkcije je stopila potrošnja: ukvarjanje z občinstvi in njihovo recepcijo medijskih in kulturnih tekstov je spodrinilo kritično analizo kulturne produkcije, distribucije in medijske industrije. »Postmoderni obrat«, meni Kellner, sovpada z globalnim tehnokapitalizmom, z vladavino globalnih medijev, postmoderne arhitekture in nakupovalnih središč; analiza politične ekonomije, ključna za marksistično analizo, pa počasi blede na obzorju.

Z drugimi besedami, kulturni študiji po Kellnerju so iz revolucionarne prešli v pacifizirano obliko kulturne analize. Slednje je posebej paralizirajoče dejstvo, saj so se spremenili konteksti kritičnih intervencij ter prestopili iz ozko nacionalnih v globalne razsežnosti. Medtem ko teoretiki kulturnih študijev, najpomembnejši med njimi Stuart Hall, oblikujejo sprotne refleksije dinamičnih procesov in naključnostnih artikuliranj globalnega kulturnega prostora, se jim je po Kellnerju izmuznilo dejstvo, da se je globalni prostor vmes homogeniziral in uzurpiral nepredvidljivo igro identitete in razlike, centra in periferije, marginalnih in dominantnih pozicij, globalnega in lokalnega. Globalna postmodernost proizvaja nove oblike simbioz: ameriška kulturna industrija dominira na svetovnem trgu, homogenizira in proizvaja kulturo istosti (*sameness*), nekdanj prav objekt frankfurtskega zavračanja in kritike. Hall je prevelik optimist, očita Kellner, kulturni študiji preveč zaverovani v osvobajajoče učinke raznovrstnih in nepredvidljivih rab medijev, da bi lahko zaobsegli in spravili v pogon kritične vizije. Za takšno mobilizacijo kritične intelektualne energije je potreben širši, transdisciplinaren napor, ki bo zaobsegel družbeno teorijo, kulturno kritiko, zgodovino in filozofsko analizo kot tudi specifične politične intervencije.

Namen Kellnerjevih prizadevanj po razširitvi in hkrati izostritvi kulturne kritike ima jasno definiran cilj: krepitev kritičnih in političnih instrumentarijev za razgradnjo pomenov, sporočil in učinkov dominantnih kulturnih form, s katerimi si gledalec pridobiva moč in se zoperstavlja medijskim manipulacijam. Kritična medijska pedagogija, polje, ki ga Kellner uvaja sočasno s svojimi teoretsko-analitskimi intervencijami, mu dejansko pomeni vmesni člen med kulturnimi študiji in frankfurtsko šolo, naslednji korak k oblikovanju družbene spremembe, »boljše družbe«. Kellner, ki mu je vzornik Henry Giroux, ter njegova združitev kritične pedagogije, kulturnih študijev in radikalne demokracije, se zavzema za reformo v izobraževanju, ki bo prepoznala pomen kritične medijske analize ter s tem sooblikovala suverenega, politično ozaščenege ter intepretativno avtonomnega gledalca/državljana. Mediji so kraj pedagogije, kjer se kot gledalci učimo družbenih vrednot: naučiti se, kako brati, kritizirati in upirati se družbeno-kulturni manipulaciji, lahko posameznika okrepi v razbiranju ideoloških mehanizmov dominantnih medijev in kulture ter mu v tem odnosu dodeli suvereno pozicijo.

Kellnerjeve medijske analize so morda točka, kjer se kritična teorija, kulturni študiji in kritična pedagogija srečajo v najbolj plodni, pa tudi sporni zoperstavitvi. Kellner gledalcu prizna moč, da si prisvaja in preureja pomene, ki jih izstreljuje globalni medijski stroj za proizvodnjo spektaklov. A hkrati predpostavlja, da je ugodje v spremljanju medijskih spektaklov že znanje tilhega neuspaha gledalca, da bi zasedel kritično pozicijo. Prav od tod najbrž njegovo vztrajanje, da Debordove abstraktne teoretizacije spektakla prevesi v konkretne zgodbe. Posega ne gre razumeti kot profanizacije grandioznih teorij (Deborda, pa tudi Baudrillarda) in njihovih očetov; pač pa prav kot konkretizacijo politike kritične pedagogije, ki bi nas gledalce s pomočjo konkretnih zgledov »učila« prepoznavanja načinov, po katerih medijske zgodbe postanejo

spektakli. Medijsko opismenjevanje je za Kellnerja ključni koncept oblikovanja kritičnega in distanciranega gledalca, ki hkrati ko spremlja medijske vsebine, te že prevaja na ozadje družbenih, ekonomskih, političnih in kulturnih silnic in napetosti, ki jih proizvajajo tekmujoče ideologije in njihovi nosilci. Mesto, na katerem kritična teorija in gledalec v takšnem »restavriranju« lahko zgubita drug drugega, je prav mesto ugodja. Medtem ko Kellnerjeva gesta z razgradnjo mehanizmov upa na odpravo vira ugodja, sta britanska tradicija kulturnih študijev, predvsem pa tudi feministična etnografska analiza že oblikovali nastavke za politizacijo ugodja. Za kulturne študije frankfurtske šole je sodelovanje v kulturi spektakla lahko tudi naslednji veliki izziv, vpet med dvema vprašanjema: kako vzgojiti ugodje ter kako kritično analizo spremeniti v vir gledalčevega ugodja.

Kellnerja je kljub zgornji opombi potrebno razumeti v dinamičnem prepletu teorije in prakse, raziskovanja in aktivizma. Medtem ko so mnoge od Kellnerjevih kulturnih analiz v soglasju s Habermasovim očitkom, da so mediji in politika uzurpirali javni prostor, kulturo kolonizirali z lastnim interesom, pa po drugi strani te analize uprizarjajo model za progresivno družbeno spremembo, vpisan v dvo- ali večsmerno, interaktivno komuniciranje, ki ga je anticipiral že Brecht. Da bi lahko zaobjeli domet Kellnerjevega dela, je njegove analize nujno brati skupaj z blogi, publiciranje v velikih založniških hišah skupaj z internetnim razpošiljanjem člankov, ki sprevačajo s pravili trga zamejeno intelektualno interaktivno komuniciranje. Virtualno v njegovem intelektualnem delovanju je usmerjeno k spodmikanju in spreminjanju materialnih praks.

Pričujoči sklop prispevkov uvajata avtor in njegov nemški urednik, ki je pripravil izdajo izbranih del Douglasa Kellnerja za nemško govorečo javnost. Za slovensko javnost se refleksiji o delu Douglasa Kellnerja pridružuje Lev Kreft, ki se kot teoretik in analitik avantgardne umetnosti, modernizma in postmodernizma približuje manjkajočemu delu, ki ga Kellner pogreša v kulturnih študijih; a ga, prek analize medijskega spektakla v lokalnih kontekstih, tudi problematizira. Trije prevodi so refleksiji na delo Kellnerjevih teoretskih vzornikov Baudrillarda in Deborda ter uvod k zadnji iz serije treh knjig o postmodernizmu, ki jih je napisal skupaj s Stevom Bestom: *The Postmodern Adventure* (2001); *The Postmodern Turn* (1997); *Postmodern Theory* (1991).